

การวิเคราะห์แนวทางการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคม
ของสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐด้วยทฤษฎีระบบ*
ANALYSIS OF APPROACHES ADMINISTRATION OF ACADEMIC SERVICES
TO SOCIETY OF AUTONOMOUS HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS
USING SYSTEM THEORY

วัชรพงษ์ สุขีวงศ์*, เพ็ญศรี ฉิรินัง, อุดมวิทย์ ไชยสกุลเกียรติ, วิวัฒน์ หมั่นการ

Watcharapong Sukeevong, Pensri Chirinang, Udomvit Chaisakulkiet, Wiphat Mankan

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ นครปฐม ประเทศไทย

Doctor of Public Administration Program, Rajamangala University of Technology Rattanakosin, Nakhon Pathom, Thailand

*Corresponding author E-mail: sukeevong_11@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายการวิเคราะห์แนวทางการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐด้วยทฤษฎีระบบ ซึ่งกล่าวถึงความหมายและความสำคัญของการบริการวิชาการแก่สังคม การวิเคราะห์การบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ และแนวทางการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐด้วยทฤษฎีระบบ โดยทำให้เห็นถึงความหมายและความสำคัญของการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคม การวิเคราะห์การบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมเป็นการช่วยเพิ่มโอกาสในการดำเนินงานให้มีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่ตรงกับความต้องการของชุมชนและสังคมในพื้นที่ และส่งเสริมแนวทางในการเป็นแหล่งรายได้สำคัญของสถาบันอุดมศึกษา อีกทั้งบทความวิชาการนี้ยังเสนอแนะแนวทางการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐด้วยทฤษฎีระบบ ที่สามารถรองรับการบริการวิชาการแก่สังคมในรูปแบบใหม่ ๆ ตรงตามความต้องการของชุมชนและสังคม สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐควรมีแนวทางการบริหารงานลักษณะเน้นความมีประสิทธิภาพในทุกขั้นตอน โดยนำหลักการบริหารสมัยใหม่มาใช้ในการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคม ซึ่งมองการบริหารงานเปรียบเสมือนสิ่งมีชีวิตที่ต้องได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมองค์การตามแนวคิด ทฤษฎีระบบ ประกอบด้วย 1) ด้านปัจจัยนำเข้า ได้แก่ นโยบาย บุคลากร งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ 2) ด้านกระบวนการ ได้แก่ การวางแผนดำเนินงาน การบริหารจัดการ งบประมาณ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ และการติดตามประเมินผล 3) ด้านผลผลิต ได้แก่ การประเมินผลการดำเนินงานหน่วยงาน และสามารถนำข้อมูลย้อนกลับไปยังทุกขั้นตอนเมื่อต้องการปรับปรุงหรือเพิ่มเติมให้กระบวนการมีความสมบูรณ์ขึ้น โดยสิ่งสำคัญควรคำนึงถึงสภาพแวดล้อมซึ่งหมายถึงผู้รับบริการวิชาการเพื่อให้การบริหารงานตรงตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และเกิดประสิทธิผลสูงสุด

คำสำคัญ: งานบริการวิชาการแก่สังคม, สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ, ทฤษฎีระบบ

* Received February 9, 2024; Revised February 27, 2024; Accepted February 29, 2024

Abstract

This academic article aims to explain and Analysis of approaches administration of academic services to society of autonomous higher education institutions using systems theory. Which discusses the meaning and importance of academic service to society Analysis of the administration of academic services to society of autonomous higher education institutions. and approaches administration of academic services to society of autonomous higher education institutions using systems theory. By showing the meaning and importance of academic service administration to society. Analyzing the administration of academic services to society increases the opportunity for operations to be consistent with changes in the environment that meet the needs of communities and society in the area. And promote approaches for becoming an important source of income for higher education institutions. This academic article also suggests approaches for the administration of academic services to society of autonomous higher education institutions using system theory. That can support academic services to society in new ways. Meets the needs of the community and society. Autonomous higher education institutions should have management approaches that emphasize efficiency in every step. By applying modern management principles to the administration of academic services to society. Management is like a living thing that must be influenced by the organizational environment according to systems theory. Consists of 1) Input factors including policy, personnel, budget, materials and equipment. 2) Process aspect includes operational planning, management, budget, achievement oriented, monitoring and evaluation 3) Productivity aspect includes evaluation of agency performance. And you can bring the data back to every step when you want to improve or add to the process to be more complete. The important thing should be to consider the environment. This refers to the recipient of academic services so that the administration meets the set goals and achieve maximum efficiency.

Keywords: Academic Services to Society, Autonomous Higher Education Institutions, System Theory

บทนำ

สถาบันอุดมศึกษา ถือเป็นแหล่งกำเนิดความก้าวหน้าทางวิชาการที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เป็นแหล่งถ่ายทอดและแหล่งค้นพบความรู้ในหลากหลายวิชา โดยที่แผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2561 - 2580) กำหนดบทบาทของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ตอบสนองวิสัยทัศน์ชาติว่าอุดมศึกษาสามารถนำพันธกิจสนับสนุนการขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ของยุทธศาสตร์ชาติที่ต้องการเห็นประเทศ มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ผ่านกระบวนการจัดการเรียนการสอน บนความรับผิดชอบต่อสังคม และมีคุณภาพทางการศึกษา การสร้างงานวิจัย และนวัตกรรมที่ตอบโจทย์การพัฒนาประเทศ สามารถนำไปสร้างมูลค่าเพิ่ม รวมทั้งการสร้างองค์ความรู้ที่ตรงกับความต้องการของภาคสังคม ชุมชน ท้องถิ่น และภาคการผลิตจริง เพื่อให้บทบาทของอุดมศึกษามีส่วนในการนำประเทศหลุดพ้นจากกับดักประเทศรายได้ปานกลางไปสู่กลุ่มประเทศรายได้สูงสามารถลดความเหลื่อมล้ำ ทั้งทางสังคม และเศรษฐกิจของคนไทย ในฐานะอุดมศึกษาเป็นกลไกหนึ่งที่สำคัญของการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2561)

ปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษา ได้รับผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ประกอบด้วย สภาพเศรษฐกิจโลก การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย และสภาวะการแข่งขันขององค์กรอุดมศึกษา (สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559) รวมถึงเกิดการเปลี่ยนแปลงภายใต้ความปกติใหม่ภายหลังสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัส COVID - 19 ทำให้มีการจ้างแรงงานลดลงเหลือการจ้างแรงงานที่จำเป็น การเกิดสถานการณ์พลิกผันเทคโนโลยีดิจิทัลทำให้มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลทดแทนตำแหน่งงานที่เน้นการใช้แรงงานเพื่อตอบสนองต่อเศรษฐกิจแพลตฟอร์มที่มีความแตกต่างกันของการทำงาน การเกิดรูปแบบวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปเป็นสังคมผู้สูงอายุทำให้ช่วงชีวิตการทำงานยาวนานขึ้น การเกิดสถานการณ์สภาพภูมิอากาศที่ขาดความสมดุลของระบบนิเวศน์ทำให้มีความต้องการกำลังคนที่มีทักษะด้านพลังงานมากขึ้น การเกิดสถานการณ์เปลี่ยนชั่วอำนาจเศรษฐกิจโลกทำให้ประเทศในแถบภูมิภาคเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีบทบาทในการขับเคลื่อนภาคธุรกิจและภาคการศึกษามากขึ้น และ การเกิดสถานการณ์ปัญหาช่องว่างระหว่างคนต่างรุ่น ด้านเทคโนโลยีวัฒนธรรม ความรู้ทัศนคติและความเชื่อ ทำให้มีปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ในอนาคตสถาบันอุดมศึกษาต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ในรูปแบบต่าง ๆ ให้ตรงกับความต้องการของสภาพสังคมและประเทศชาติ เพื่อตอบโจทย์ความท้าทายในด้านการศึกษ การสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพ และทักษะที่เหมาะสมในทุกช่วงวัย ผ่านการ Upskill Reskill และ New Skill อย่างต่อเนื่อง (สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ, 2565) ทำให้กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ซึ่งเป็นผู้กำกับดูแลสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศ เห็นถึงความสำคัญและจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทสถาบันอุดมศึกษาไทยให้มีความสอดคล้องกับบริบททางสังคมและประเทศชาติตามไปด้วย โดยมีการพลิกโฉมอุดมศึกษาไทย (Re - inventing University) เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาไทย มีการปฏิรูประบบการบริหาร ปรับเปลี่ยนหลักสูตรและการเรียนการสอนให้ทันสมัย เสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศด้วยงานวิจัยและนวัตกรรม การผลิตกำลังคนคุณภาพสูง ด้วยการส่งเสริมสนับสนุนและจัดสรรงบประมาณให้สถาบันอุดมศึกษาที่มีความเป็นเลิศตามจุดแข็งของสถาบันอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาของประเทศ สร้างจุดต่างตามความถนัด มีความหลากหลายตามพันธกิจและความเชี่ยวชาญ

การบริการวิชาการแก่สังคม ถือเป็นพันธกิจหนึ่งที่สำคัญของสถาบันอุดมศึกษา นอกจากพันธกิจ การผลิตบัณฑิต การวิจัย และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (Office for National Education Standards and Quality, 2007) ได้ระบุว่าการบริการวิชาการแก่สังคมเป็นสิ่งที่สถาบันอุดมศึกษาควรจัดให้บริการแก่ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ในรูปแบบต่าง ๆ ตามความถนัดและความเชี่ยวชาญของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งการจัดการบริการวิชาการแก่สังคมอาจจะเป็นการให้เปล่าหรืออาจจะคิดค่าใช้จ่ายตามความเหมาะสม เป็นลักษณะการให้บริการทั้งหน่วยงานรัฐและเอกชน หน่วยงานอิสระ หน่วยงานสาธารณะ ชุมชน และสังคมโดยกว้างในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ในทรัพยากรของสถาบันอุดมศึกษา การเป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการ การให้คำปรึกษา การจัดฝึกอบรม การจัดประชุมหรือการจัดสัมมนาวิชาการ การทำงานวิจัยเพื่อตอบคำถามต่าง ๆ หรือเพื่อชี้แนะทางสังคม สำหรับการให้บริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาจะเป็นการทำประโยชน์เพื่อสังคมแล้ว ยังทำให้สถาบันอุดมศึกษาได้รับประโยชน์ต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น เช่น การเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ของอาจารย์ซึ่งจะส่งผลช่วยให้พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน การบูรณาการประโยชน์ทางด้านการจัดการเรียนการสอนและงานวิจัย การพัฒนาตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ให้สูงขึ้น การสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อเป็นแหล่งงานของนักศึกษา และการให้บริการวิชาการยังเป็นการสร้างรายได้ให้แก่สถาบันอุดมศึกษาอีกด้วย จากสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้น สถาบันอุดมศึกษาหลายแห่ง มีแนวโน้มในการจัดทำพันธกิจด้านการบริการวิชาการแก่สังคมเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ นับว่าเป็นการปรับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการสร้างเครือข่ายเพิ่มโอกาสในการดำเนินงานให้มีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ตรงตามความต้องการอย่างแท้จริงมากยิ่งขึ้น และถือเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของสถาบันอุดมศึกษาในอนาคต ซึ่งมี

สถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งประสบความสำเร็จและบางแห่งไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ สามารถมีการจัดทำพันธกิจด้านการบริการวิชาการแก่สังคมได้จำนวนมาก และมีความหลากหลายกว่ากลุ่มสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ และทำให้บ่งบอกถึงความสำเร็จในการดำเนินงานหรือบริหารจัดการได้เป็นอย่างดี เนื่องจากสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ มีลักษณะพิเศษเฉพาะในการบริหารงานเป็นหน่วยงานที่มีการบริหารจัดการอิสระแยกจากระบบราชการ โดยใช้กลไกของสภามหาวิทยาลัยในการดำเนินงานเป็นองค์กรที่รับผิดชอบ ควบคุม ดูแลการดำเนินกิจการของมหาวิทยาลัยให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล สภามหาวิทยาลัยจะสามารถกำหนดระเบียบข้อบังคับในการบริหารจัดการเรื่องต่าง ๆ ได้เองภายใต้กรอบแห่งพระราชบัญญัติของมหาวิทยาลัยในแต่ละแห่ง (คณะกรรมการเพื่อศึกษาข้อมูลและข้อดีข้อเสียของการเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, 2558) ทำให้การบริหารจัดการภายในสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐมีความคล่องตัว และส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐสามารถรองรับการบริการวิชาการแก่สังคมได้ตรงตามความต้องการของชุมชนและสังคม โดยมีการวิเคราะห์แนวทางการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐอย่างรอบด้านในลักษณะที่เป็นระบบอย่างเหมาะสม มีการนำผลการให้บริการมาสร้างพัฒนาเพิ่มพูนต่อยอดหรือประยุกต์ใช้องค์ความรู้แนวปฏิบัติต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งเป็นการช่วยสนับสนุนแนวทางบริหารงานใหม่ ๆ สำหรับการให้บริการวิชาการแก่สังคมที่เป็นการสร้างรายได้ให้แก่สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ ทำให้เกิดการสร้างคุณค่าและสร้างมูลค่าในงานบริการวิชาการแก่สังคม นับว่าเป็นพันธกิจที่สำคัญแก่สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงด้านการจัดการศึกษาในอนาคต

ความหมายและความสำคัญของการบริการวิชาการแก่สังคม

การบริการวิชาการแก่สังคม เป็นพันธกิจหนึ่งที่สำคัญของสถาบันอุดมศึกษา และสถาบันอุดมศึกษาควรจัดให้บริการแก่ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ในรูปแบบต่าง ๆ ตามความถนัดและความเชี่ยวชาญของสถาบันอุดมศึกษา โดยเป็นการให้เปล่าหรือคิดค่าใช้จ่ายตามความเหมาะสมในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งรูปแบบการบริการวิชาการแก่สังคมมีลักษณะเริ่มต้นคล้ายห่วงโซ่ที่สนองความต้องการและเป็นทั้งที่พึ่งของชุมชนภาครัฐ ภาคเอกชน และหน่วยงานทางวิชาชีพของสังคมได้อย่างมีคุณภาพตามศักยภาพ และความพร้อมตามจุดเน้นของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งพิจารณาจาก

1. ประโยชน์หรือผลกระทบของการให้บริการทางวิชาการ
2. การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก
3. ความรู้ที่เกิดจากการให้บริการทางวิชาการ
4. การเผยแพร่ความรู้ทั้งภายในและภายนอกสถาบันการศึกษา

โดยนำมาพิจารณาเพื่อสร้างกระบวนการของการบริการวิชาการแก่สังคมเพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ในพันธกิจแต่ละสถาบันอุดมศึกษา และกระบวนการในแต่ละสถาบันอุดมศึกษาจะมีแนวทางการดำเนินงานที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งก่อนที่สถาบันอุดมศึกษาจะเริ่มจัดทำโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ช่วยเหลือส่งเสริมหรือสนับสนุนชุมชน จะเริ่มจากการสำรวจความต้องการของชุมชนเพื่อกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ไปจัดทำแผนบริการทางวิชาการแก่สังคมเพื่อจัดทำงบประมาณสนับสนุน สถาบันอุดมศึกษาจะมีการบูรณาการงานบริการวิชาการแก่สังคมกับกระบวนการจัดการเรียนการสอน และการปฏิบัติงานประจำด้านอื่น ๆ ของอาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา เช่น การนำนิสิตไปจัดทำโครงการหรือกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน เป็นต้น อีกทั้งยังมีการบูรณาการงานบริการวิชาการแก่สังคมกับการวิจัย มีการนำผลการวิจัยไปสู่การใช้ประโยชน์จริงเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมในหลายภาคส่วน ตลอดจนการนำความรู้ ประสบการณ์จากการให้บริการวิชาการแก่สังคมมาพัฒนาต่อยอดไปสู่การทำวิจัยเพื่อให้ได้องค์ความรู้ใหม่ และเกิดการบูรณาการกับการเรียนการสอนและการวิจัยได้ตรงเป้าหมาย โดยการบริการวิชาการแก่สังคม มีความหมายและความสำคัญ ดังนี้

ความหมายของการบริการวิชาการแก่สังคม โดยทั่วไปนึกถึงคำว่า การบริการชุมชน (Community Services) การบริการสังคม (Social Services) การบริการสาธารณชน (Public Services) และการพัฒนาชุมชน (Community Development) ได้มีความหมายใกล้เคียงกัน โดยใช้คำว่า การบริการวิชาการแก่สังคม มีความหมายว่า กิจกรรมหรือโครงการที่มุ่งให้บริการแก่สังคมทั้งภายในและภายนอกสถาบันการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการลงไปให้ความรู้ด้านทักษะการประกอบอาชีพในพื้นที่ชุมชน การจัดอบรม การทำธุรกิจเพื่อสังคมภายในมหาวิทยาลัยแก่ประชาชนที่มีความสนใจ หรือการลงพื้นที่ชุมชนต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมด้านสาธารณสุข กิจกรรมเหล่านี้เป็นการให้บริการแก่สังคมทั้งสิ้น ซึ่งสอดคล้องกับการให้ความหมายของสำนักงานมาตรฐานสถานศึกษา (สมศ.) ว่าเป็นการที่สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาอยู่ในฐานะที่เป็นที่พึ่งของชุมชนหรือสังคม เป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการหรือทำหน้าที่ใดที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนในด้านวิชาการหรือการพัฒนาความรู้ มีลักษณะการจัดโครงการเพื่อพัฒนาชุมชนหรือองค์กรภายนอก ที่เมื่อดำเนินการแล้วก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นแก่ชุมชนหรือองค์กรภายนอกในด้านต่าง ๆ หรือสามารถกระทำให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้ตามศักยภาพของชุมชนหรือองค์กรนั้น ๆ ตลอดจนเสริมสร้างความเข้มแข็งของประเทศชาติ โดยนำความรู้และประสบการณ์มาใช้พัฒนาหรือบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนและการวิจัย (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2553)

นอกจากนี้ วันเพ็ญ พูลเทียบรัตน์ ให้ความหมายการบริการวิชาการแก่สังคม ไว้ว่าเป็นลักษณะการให้การศึกษานอกระบบหรือการจัดกิจกรรมที่วิทยาลัยจัดขึ้นเพื่อชุมชนโดยไม่คิดค่าหน่วยกิต เป็นการปรึกษาหารือหรืองานพิเศษอื่น ๆ และสิ่งสำคัญ คือ เป็นการดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ (วันเพ็ญ พูลเทียบรัตน์, 2544) เพื่อชุมชนโดยเฉพาะ ซึ่ง อิศักดิ อุปไมยอริชัย ให้ความหมายไว้ในมุมมองที่กว้างชัดเจนและครอบคลุมมากขึ้น ว่าเป็นการที่สถาบันอุดมศึกษามีการให้บริการทางวิชาการที่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายทั้งในวงกว้างและกลุ่มเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจงทั้งในประเทศและต่างประเทศ (อิสักดิ อุปไมยอริชัย, 2559) อาจให้บริการโดยใช้ทรัพยากรร่วมกันทั้งในระดับสถาบันและระดับบุคคลได้ในหลายลักษณะ เช่น การให้คำปรึกษา การศึกษาวิจัย การค้นคว้าเพื่อแสวงหาคำตอบให้สังคม การให้บริการฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้นต่าง ๆ การจัดให้มีการศึกษาต่อเนื่องให้บริการแก่ประชาชนโดยทั่วไปการให้บริการวิชาการนี้ สามารถจัดในรูปแบบของการให้บริการที่ให้เปล่าหรือเป็นการให้บริการเชิงพาณิชย์ ที่ให้ผลตอบแทนเป็นรายได้ หรือเป็นข้อมูลย้อนกลับมาพัฒนาและปรับปรุงเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การบริการวิชาการแก่สังคม มีความหมายว่า เป็นการจัดกิจกรรม หรือโครงการต่าง ๆ ที่มุ่งพัฒนา ช่วยเหลือ สนับสนุนชุมชน สังคม และประเทศชาติให้มีศักยภาพที่ดีขึ้นพร้อมทั้งส่งเสริมให้เกิดทักษะที่สามารถพึ่งตนเองได้ ตามบริบทที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่ที่ได้รับบริการ ซึ่งต้องใช้ความเชี่ยวชาญตามความสามารถ ความถนัดของสถาบันการศึกษา โดยสามารถจัดกิจกรรมขึ้นได้ทั้งภายในและภายนอกสถาบันการศึกษา นอกจากนี้การดำเนินงานของสถาบันศึกษาระดับอุดมศึกษาจำเป็นต้อง วางระบบและกลไกการให้บริการอย่างเป็นขั้นเป็นตอน พร้อมการสร้างหลักเกณฑ์ของการให้บริการวิชาการ ในด้านต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับพันธกิจของสถาบันการศึกษา และยังต้องมียุทธศาสตร์ส่งเสริม สนับสนุนและจูงใจ ให้อาจารย์ บุคลากรทุกระดับมีความพร้อมทั้งด้านความรู้ ด้านความเชี่ยวชาญ ด้านเวลาและจิตแห่งการบริการ (Service mind) ในการให้บริการวิชาการแก่สังคม เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติและการเกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม ในการให้บริการวิชาการแก่สังคมที่เป็นผล จะต้องมีความเชื่อมโยงและบูรณาการกับการจัดการเรียนการสอนและการวิจัย โดยใช้กลไกการบริหารและกระบวนการดำเนินงานของคณะวิชาหรือหน่วยงาน ซึ่งมีผู้รับผิดชอบในลักษณะของคณะกรรมการการบริหารที่เรียกว่า คณะกรรมการบริหารโครงการบริการวิชาการ และต้องคำนึงถึงความสามารถ ความถนัด และความสอดคล้องของคณะหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบ และมีการวางแผน ตรวจสอบ ติดตาม ประเมิน ปรับปรุงคุณภาพของการให้บริการอย่างสม่ำเสมอ เพื่อดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงตามที่กำหนดได้

ความสำคัญของการบริการวิชาการแก่สังคม นับว่าเป็นหน้าที่หนึ่งในพันธกิจของสถาบันอุดมศึกษา ที่ช่วยในการพัฒนาประสิทธิภาพทางวิชาการของบุคคลและหน่วยงาน ในการพัฒนาองค์ความรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ของสถาบันอุดมศึกษา เพื่อที่จะตอบสนองในการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศชาติ ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างสถาบันอุดมศึกษาและสังคมภายนอก เพื่อเป็นรายได้ที่จะนำมาพัฒนาองค์กร เพื่อพัฒนาตนเองได้ในระยะยาว (ทพวงมหาวิทยาลัย, 2540) นอกจากนี้ การบริการวิชาการแก่สังคม ยังเป็นการเพิ่มพูนความรู้ การกระจายโอกาส และส่งเสริมพัฒนาการศึกษา รวมถึงการถ่ายทอดเทคโนโลยีไปสู่ท้องถิ่นทั้งในเมืองและชนบท เพื่อให้สามารถนำเอาประโยชน์จากการศึกษาที่ได้รับไปพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยสถาบันอุดมศึกษาให้บริการวิชาการแก่สังคมในรูปของการจัดประชุม การจัดฝึกอบรม การจัดสัมมนาและให้คำปรึกษาทางด้านวิชาการ นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2553)

การบริการวิชาการแก่สังคม ถือเป็นการใช้ศักยภาพความรู้ และความพร้อมของสถาบันอุดมศึกษา ในการให้บริการวิชาการแก่สังคมเพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นสังคมและประเทศ สถาบันอุดมศึกษา เป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการ สามารถชี้แนะและแก้ปัญหา รวมทั้งให้คำปรึกษาแก่ชุมชนให้มีความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก สถาบันอุดมศึกษาในการจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการ จัดกิจกรรมสำคัญ ๆ เพื่อให้ความรู้กับชุมชน ให้บริการวิชาการแก่สังคม และจัดกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ ผ่านคณะ หน่วยงาน ศูนย์ศึกษาเฉพาะทาง ชมรมนักศึกษา ภายในสถาบันอุดมศึกษา การจัดกิจกรรมสำคัญ ๆ โดยมุ่งเน้นประโยชน์พัฒนาองค์ความรู้ที่ถูกต้องกับชุมชนและผู้สนใจอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พรชูลี อาชาวบารุง ที่ว่าสถาบันอุดมศึกษาควรมีความรับผิดชอบดูแลแก้ปัญหา ร่วมมือและการส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (พรชูลี อาชาวบารุง, 2543) โดยการส่งเสริมให้เกิดความรู้ในชุมชนตามสภาพปัญหาและความคิดของชุมชน ประสานความร่วมมือกับบุคคล องค์กร สถาบันในชุมชนและสังคมให้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งการดำรงรักษาสืบสานเผยแพร่วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การบูรณาการความรู้ที่มีอยู่ในบุคคล ความรู้ระหว่างบุคคล ความรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างบุคคลกับสังคม ความรู้ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ในสังคม ในการจัดการศึกษาอบรม การแสวงหาข่าวสารข้อมูลความรู้ การเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนและสังคมให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการ โดยมีระบบเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และจัดให้เกิดการเรียนรู้ได้ตลอดเวลาและสถานที่

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การบริการวิชาการแก่สังคม มีความสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจพัฒนาประเทศอีกทางหนึ่ง และช่วยพัฒนาประสิทธิภาพทางวิชาการของบุคลากรและหน่วยงาน ทำให้ช่วยพัฒนาองค์ความรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกสถาบันอุดมศึกษา และเป็นแหล่งสร้างรายได้ที่จะนำมาพัฒนาองค์กรได้ในระยะยาว เพราะสถาบันอุดมศึกษาเป็นองค์กรที่มีบุคลากรมีความรู้ความสามารถมีการศึกษา มีการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่หลากหลายเพื่อขึ้นำสังคมด้วยองค์ความรู้และรองรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ

การวิเคราะห์การบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ

สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ มีลักษณะพิเศษเฉพาะในการบริหารงาน เป็นหน่วยงานที่มีการบริหารจัดการอิสระแยกจากระบบราชการ โดยใช้กลไกของสภามหาวิทยาลัยในการดำเนินงานเป็นองค์กรที่รับผิดชอบควบคุม และดูแลการดำเนินงานกิจการของมหาวิทยาลัยให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งมีการจัดทำบริการวิชาการแก่สังคมจำนวนมากกว่ากลุ่มสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ และมีแนวโน้มจัดทำบริการวิชาการแก่สังคมเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ โดยผลจากสภาวะการณ์ที่แข่งขันและการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทำให้สถาบันอุดมศึกษา

ในกำกับของรัฐ ต้องเผชิญกับสถานการณ์ทางการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมที่ท้าทายความสามารถในการบริหารงาน ซึ่งมีความยุ่งยากอยู่ตลอดเวลา และต้องเผชิญกับแรงกดดันต่าง ๆ เช่น ภาวะเปียบ และวิธีปฏิบัติของภาครัฐที่ซับซ้อน แรงกดดันจากกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ รวมถึงการแข่งขันกับองค์กรอื่นเพื่อความอยู่รอด ดังนั้น ผู้เขียนบทความขอเสนอการวิเคราะห์การบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ โดยเสนอเป็นหลักการบริหารที่สำคัญต่าง ๆ หรือเป็นองค์ความรู้ทางการบริหารที่เหมาะสม และมีความสำคัญในฐานะเป็นเครื่องมือในการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐที่นำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ ดังนี้

หลักกระบวนการบริหาร (Administration Process) สำหรับการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมเป็นสิ่งที่คำนึงอย่างแรก คือ ขั้นตอนในการบริหารงานหรือกระบวนการบริหาร ในกรณีที่ไม่ได้มีการระบุไว้แน่นอนว่าแต่ละขั้นตอนคืออะไร เริ่มต้นและสิ้นสุดลงอย่างไร ทำให้การบริหารงานเกิดความไม่ชัดเจน ควรนำหลักกระบวนการบริหารตามแนวคิดของ อองรี ฟาโยล (Henri Fayol) มาปรับใช้ โดยมีการวิเคราะห์ถึงองค์ประกอบมูลฐานของการจัดการว่ามี 5 ประการ POCCC หรือเรียกว่า กระบวนการจัดการของฟาโยล (สมคิด บางโม, 2565) ได้แก่

1. การวางแผน (Planning) คือ การศึกษาข้อมูลในปัจจุบันและคาดการณ์ในอนาคต แล้ววางแผนเป้าหมายและแนวทางปฏิบัติไว้
2. การจัดหน่วยงาน (Organizing) คือ การจัดการโครงสร้างของหน่วยงานหรือองค์การออกเป็นหน่วยงานย่อย ๆ กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงาน การจัดสรรคนเข้าทำงานในตำแหน่งต่าง ๆ
3. การสั่งการบังคับบัญชา (Commanding) คือ การสั่งให้คนปฏิบัติงานตามที่มอบหมายงานให้ทำการบังคับบัญชาพนักงานให้ทำงานตามภารกิจของหน่วยงาน
4. การประสานงาน (Coordinating) คือ การจัดระเบียบการทำงานไม่ให้ก้าวร้าวกัน ติดต่อประสานงานให้หน่วยงานย่อยต่าง ๆ ขององค์การและประสานคนให้ทำงานโดยราบรื่นไม่ให้เกิดแย้งกัน
5. การควบคุม (Controlling) คือ การควบคุมให้พนักงานปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ตรวจสอบให้ผลการปฏิบัติงานเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ หรือควบคุมให้ทำงานตามระเบียบข้อบังคับที่วางไว้

หลักการบริหารสมัยใหม่ (Modern Theory) ในการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคม ทำให้มองว่าองค์การเปรียบเสมือนสิ่งมีชีวิตที่ต้องได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมองค์การ จึงต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด โดยเป็นไปตามแนวความคิดในเชิงระบบหรือทฤษฎีระบบ (System Theory) ตามแนวคิดของ Daniel Katz และ Robert Kahn (วรารัตน์ เขียวโพธิ์, 2553) แนวความคิดในเชิงระบบหรือทฤษฎีระบบเป็นแนวความคิดที่ใช้อธิบายในเรื่องต่าง ๆ ได้หลากหลายเป็นอย่างดี สำหรับการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมสามารถนำทฤษฎีระบบ (System Theory) มาช่วยอธิบายในการทำงานหรือการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐเช่นกัน แนวความคิดที่สำคัญของทฤษฎีระบบ ประกอบด้วย

1. องค์การประกอบด้วยระบบย่อย ๆ ที่ทำงานร่วมกัน โดยระบบย่อยนี้จะมีลักษณะสำคัญ คือ มีความอิสระของตัวเอง หรือสามารถสร้างระบบการทำงานของตนเองได้ (Independent Unit) และทำงานร่วมกับระบบอื่นในลักษณะที่เป็นหนึ่งเดียวกันในองค์การ (A part of the whole) การทำงานของระบบย่อยจะต้องประสานสอดคล้องกันจึงจะเกิดผลงานขององค์การได้
2. ระบบจะรับปัจจัยนำเข้า (Inputs) จากสภาพแวดล้อม องค์การจะต้องแสวงหาปัจจัยนำเข้าต่าง ๆ เช่น ทรัพยากรทางการบริหาร เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงานขององค์การ
3. ระบบจะทำหน้าที่ในการแปรสภาพ (Conversion Process) ปัจจัยนำเข้าเป็นปัจจัยนำออกขององค์การ (Outputs) ซึ่งปัจจัยนำออกที่องค์การสร้างขึ้นจะได้แก่ผลผลิตขององค์การอาจเป็นสินค้าหรือบริการต่าง ๆ
4. องค์การจะสร้างผลผลิต (Outputs) ขององค์การและส่งมอบผลผลิตเหล่านั้นเข้าสู่สภาพแวดล้อม

5. องค์การจะรับข้อมูลป้อนกลับจากสภาพแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การปรับตัวขององค์การให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

ภาพที่ 1 แสดงแนวคิดเชิงระบบขององค์การ

ทฤษฎีระบบ จะมองว่าการทำงานขององค์การจะต้องมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอก องค์การจะต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป แนวความคิดนี้เป็นแนวความคิดทั่วไปที่สามารถนำมาปรับใช้หรือสามารถใช้อธิบายเรื่องต่าง ๆ ได้มาก ตั้งแต่การทำงานของสิ่งมีชีวิต ระบบการทำงานของเครื่องจักร เครื่องยนต์ จนกระทั่งถึงการทำงานของระบบการเมืองและองค์การ นักวิชาการที่อธิบายทฤษฎีระบบ (System Theory) อาจจะอธิบายรายละเอียดของแนวความคิดแตกต่างกันออกไปตามมุมมองของแต่ละคน แต่อย่างไรก็ดีแนวความคิดในเชิงระบบจะมีนักวิชาการอธิบายไว้ในหลาย ๆ มิติทั้งแนวความคิด ที่ศึกษาองค์การในฐานะระบบปิดที่มุ่งศึกษาการทำงานขององค์การ โดยพิจารณาถึงป้อนเข้าและป้อนออก นำออกขององค์การ ซึ่งหากใส่ป้อนเข้าอะไรเข้าไปในระบบแปรสภาพหรือกล่องดำ (Black Box) ขององค์การแล้วจะได้ป้อนออกเป็นอะไร นักวิชาการกลุ่มนี้ได้แก่ เดวิด อีสเตอร์ (David Easton) และโทมัส อาร์ ดาย (Thomas R. Dye) และระบบที่มององค์การเป็นระบบเปิดที่ทำงานสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม และต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ระบบย่อยต่าง ๆ จะต้องทำงานสัมพันธ์กัน และเทคโนโลยีในการปฏิบัติงานขององค์การจะต้องสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมขององค์การ นักวิชาการที่อธิบายระบบองค์การในลักษณะนี้ได้แก่ เจมส์ ดี ทอมสัน (James D. Thompson) นอกจากนี้แนวความคิดที่แบ่งองค์การออกเป็นระบบย่อยต่าง ๆ ยังมีความแตกต่างกันตามความสนใจและในการแบ่งออกเป็นระบบย่อย ๆ เพื่อจะพิจารณา ถึงความสัมพันธ์ระหว่างระบบย่อยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อองค์การ (วิภาดา คุปตานนท์, 2551)

หลักการวัดผลสำเร็จของการบริหาร เป็นสิ่งที่การบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคม ทำให้บ่งบอกได้ถึงความสำเร็จของการบริหารงาน สามารถวัดได้ 2 แนวทางกว้าง ๆ คือ การวัดประสิทธิภาพ (Efficiency) และการวัดประสิทธิผล (Effectiveness) ในการดำเนินการขององค์การทั้งองค์การภาครัฐและภาคเอกชน (นงนุช อุณนันทน์, 2554) โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง การทำงานที่มีการกำหนดเป้าหมายไว้แล้ว โดยดำเนินงานให้ได้ผลงานมากที่สุดโดยคำนึงถึงเวลา เช่น งานเสร็จตามเวลาที่กำหนด หรือเสร็จก่อนกำหนด อีกทั้งต้องพิจารณาถึงทรัพยากรต่าง ๆ ที่ใช้ในการทำงานนั้น โดยเปรียบเทียบระหว่างผลงานกับค่าใช้จ่ายและเวลาที่ใช้ไปนั่นเอง

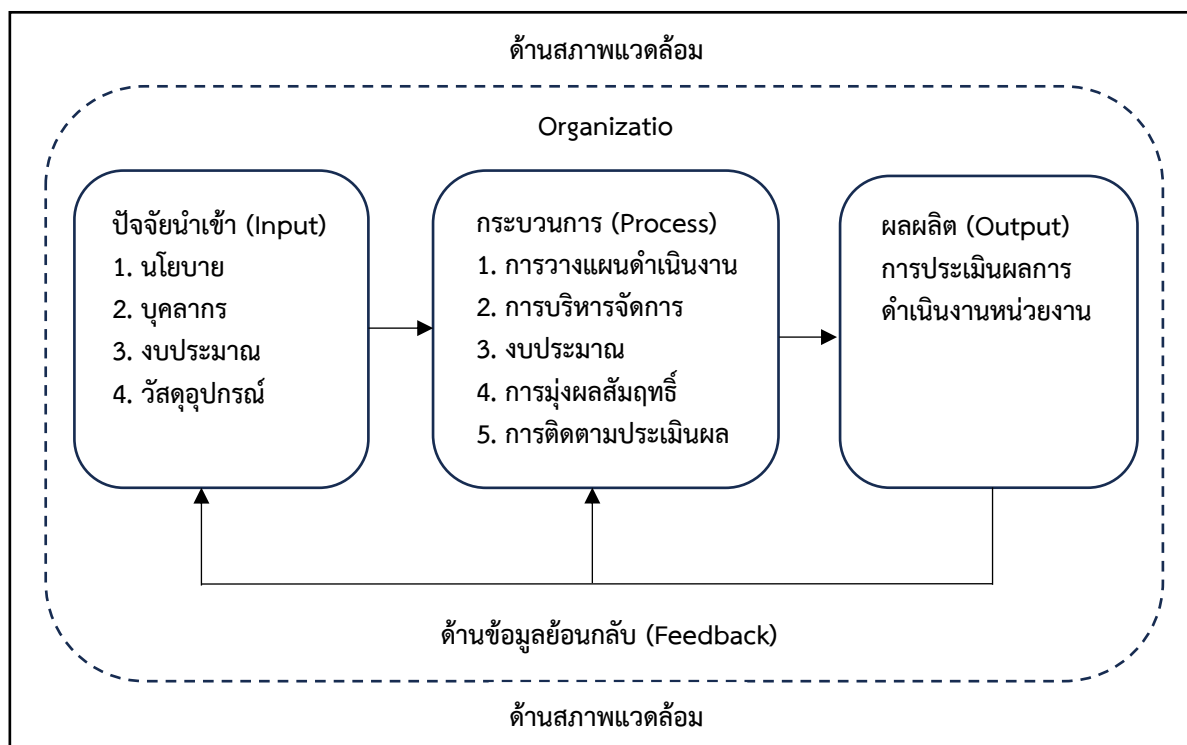
2. ประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง การพิจารณาผลของการทำงานที่สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยไม่ได้คำนึงถึงเวลาและทรัพยากรหรือค่าใช้จ่ายที่ใช้ไป ดังนั้น อาจเป็นการปฏิบัติงานที่ไม่ประหยัดหรือไม่มีประสิทธิภาพก็ได้ เพราะมุ่งแต่ทำงานสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้เท่านั้น แสดงให้เห็นว่างานที่มีประสิทธิผลจึงไม่จำเป็นต้องมีประสิทธิภาพเสมอไป

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การวิเคราะห์การบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ ควรคำนึงถึงหลักการบริหารที่สำคัญต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือองค์ความรู้ทางการบริหารที่เหมาะสมซึ่งใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐที่นำไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ โดยหลักการบริหารที่ควรให้ความสำคัญ ได้แก่ หลักกระบวนการบริหาร (Administration Process) เป็นการพิจารณาขั้นตอนในการบริหารงานที่เหมาะสม หลักการบริหารสมัยใหม่ (Modern Theory) ทำให้มองการบริหารเปรียบเสมือนสิ่งมีชีวิตที่ต้องได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมองค์การเป็นไปตามแนวความคิดในเชิงระบบหรือทฤษฎีระบบ (System Theory) และหลักการวัดผลสำเร็จของการบริหารงานในด้านประสิทธิภาพ (Efficiency) และประสิทธิผล (Effectiveness) เป็นสิ่งที่ทำให้การบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมสามารถบอกได้ถึงความสำเร็จของการบริหารงานได้

แนวทางการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาในกำกับรัฐด้วยทฤษฎีระบบ

การบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐที่จะนำไปสู่ความสำเร็จและสามารถรองรับการบริการวิชาการแก่สังคมในรูปแบบใหม่ ๆ ตรงตามความต้องการของชุมชนและสังคมได้จำเป็นต้องมีแนวทางการบริหารงานในลักษณะเป็นระบบ มีแนวคิดวิธีการที่มีความเหมาะสมในการบริหารงานหรือการดำเนินงาน มีการนำผลการให้บริการมาสร้างพัฒนาเพิ่มพูนต่อยอดหรือประยุกต์ใช้องค์ความรู้แนวปฏิบัติต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ โดยสามารถนำหลักการบริหารสมัยใหม่ (Modern Theory) มาปรับใช้เป็นแนวทางปฏิบัติได้ ซึ่งมองการบริหารเปรียบเสมือนสิ่งมีชีวิตที่ต้องได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมองค์การตามแนวความคิดในเชิงระบบหรือทฤษฎีระบบ (System Theory) ทำให้มองการบริหารงานและอธิบายการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐได้อย่างครอบคลุม ดังนั้น ผู้เขียนขอเสนอแนวทางการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐด้วยทฤษฎีระบบ ดังนี้

ภาพที่ 2 แสดงแนวทางการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐด้วยทฤษฎีระบบ

แนวทางการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐด้วยทฤษฎีระบบที่ได้นำเสนอ แสดงถึงกระบวนการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐอย่างรอบด้านในลักษณะที่เป็นระบบ ประกอบด้วย ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ นโยบาย บุคลากรงบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ เป็นปัจจัยแรกที้นำเข้าสู่กระบวนการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐสามารถอธิบายหลักบริหารงานได้ชัดเจน ซึ่งแต่ละประเด็นมีการอธิบายหรือแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและทำให้สร้างความเข้าใจในทิศทางเดียวกันได้ ด้านกระบวนการ (Process) ได้แก่ การวางแผนดำเนินงาน การบริหารจัดการ งบประมาณ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ และการติดตามประเมินผล เป็นกระบวนการนำงานบริการวิชาการแก่สังคมไปดำเนินการหรือปฏิบัติงานต่าง ๆ อย่างรอบด้าน ด้านผลผลิต (Output) คือ การประเมินผลการดำเนินงานหน่วยงานเพื่อบอกถึงการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคม ที่ตรงกับเป้าหมายกำหนดไว้ และเมื่อมีการประเมินผลการดำเนินงานแล้ว พบว่า มีสิ่งที่ต้องการปรับปรุงหรือเพิ่มเติมให้กระบวนการสมบูรณ์ยิ่งขึ้น สามารถนำป้อนข้อมูลดำเนินการย้อนกลับ (Feedback) ไปยังขั้นตอน กระบวนการ (Process) และปัจจัยนำเข้า (Input) และต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อม คือ ผู้รับบริการวิชาการเพื่อให้ตรงตามความต้องการของชุมชนและสังคม

ข้อเสนอแนะสำหรับแนวทางการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐด้วยทฤษฎีระบบ ที่สามารถรองรับแก่สังคมในรูปแบบใหม่ ๆ ตรงตามความต้องการของชุมชนและสังคม ดังนี้

1. สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐจำเป็นต้องมีแนวทางการบริหารงาน มีลักษณะเน้นประสิทธิผล (Effectiveness) ในทุกขั้นตอน มีแนวคิดและวิธีการรูปแบบใหม่ ๆ ที่มีความเหมาะสมในการบริหารงานหรือการดำเนินงาน มีการนำผลการให้บริการมาสร้างพัฒนาเพิ่มพูนต่อยอดหรือประยุกต์ใช้องค์ความรู้แนวปฏิบัติต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดการพัฒนาการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ

2. สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐควรนำหลักการบริหารสมัยใหม่ (Modern Theory) มาใช้ในการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคม โดยมองการบริหารเปรียบเสมือนสิ่งมีชีวิตที่ต้องได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมองค์การตามแนวคิดทฤษฎีระบบ (System Theory) ประกอบด้วย 1) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ นโยบาย บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ 2) ด้านกระบวนการ (Process) ได้แก่ การวางแผนดำเนินงาน การบริหารจัดการ งบประมาณ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ การติดตามประเมินผล 3) ด้านผลผลิต (Output) คือ การประเมินผลการดำเนินงานหน่วยงาน และสามารถนำข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ไปยังทุกขั้นตอนเมื่อต้องการปรับปรุงหรือเพิ่มเติมให้กระบวนการมีความสมบูรณ์และคำนึงถึงสภาพแวดล้อม ในที่นี้ คือ ผู้รับบริการวิชาการ เพื่อให้ตรงตามความต้องการของชุมชนและสังคม

3. สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐควรคำนึงถึงหลักการวัดผลสำเร็จของการบริหารงานในด้านประสิทธิผล (Effectiveness) เมื่อได้มีการปฏิบัติงานไปแล้วในทุกขั้นตอน เนื่องจากเป็นสิ่งที่ทำให้ทราบถึงผลการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคม และสามารถบอกได้ถึงความสำเร็จของการบริหารงานได้

สรุป

สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ มีลักษณะพิเศษเฉพาะในการบริหารงาน เป็นหน่วยงานที่มีการบริหารจัดการอิสระแยกจากระบบราชการ โดยใช้กลไกของสภามหาวิทยาลัยในการดำเนินงานเป็นองค์กรที่รับผิดชอบ และดูแลการดำเนินกิจการของมหาวิทยาลัยให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งมีการจัดทำบริการวิชาการแก่สังคมจำนวนมากกว่ากลุ่มสถาบันอุดมศึกษาอื่นๆ และมีแนวโน้มจัดทำบริการวิชาการแก่สังคมเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ โดยทำให้เห็นถึงความหมายและความสำคัญของการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคม การวิเคราะห์การบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมเป็นการช่วยเพิ่มโอกาสในการดำเนินงานให้มีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่ตรงตามความต้องการของชุมชนและสังคมในพื้นที่ และส่งเสริมแนวทางในการเป็นแหล่งรายได้สำคัญของสถาบันอุดมศึกษา ผู้เขียนบทความได้เสนอแนะแนวทางการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคมของ

สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐด้วยทฤษฎีระบบ ที่สามารถรองรับการบริการวิชาการแก่สังคมที่ตรงตามความต้องการของชุมชนและสังคม สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐควรมีแนวทางการบริหารงานลักษณะเน้นความมีประสิทธิภาพในทุกขั้นตอน โดยนำหลักการบริหารสมัยใหม่มาใช้ในการบริหารงานบริการวิชาการแก่สังคม ซึ่งมองการบริหารงานเปรียบเสมือนสิ่งมีชีวิตที่ต้องได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมองค์การตามแนวคิดทฤษฎีระบบ ประกอบด้วย 1) ด้านปัจจัยนำเข้า ได้แก่ นโยบาย บุคลากร งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ 2) ด้านกระบวนการ ได้แก่ การวางแผนดำเนินงาน การบริหารจัดการ งบประมาณ การมุ่งผลสัมฤทธิ์ และการติดตามประเมินผล 3) ด้านผลผลิต ได้แก่ การประเมินผลการดำเนินงานหน่วยงาน และสามารถนำข้อมูลย้อนกลับไปยังทุกขั้นตอนเมื่อต้องการปรับปรุงหรือเพิ่มเติมให้กระบวนการมีความสมบูรณ์ขึ้น โดยสิ่งสำคัญควรคำนึงถึงสภาพแวดล้อม ซึ่งหมายถึง ผู้รับบริการวิชาการ เพื่อให้การบริหารงานตรงตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และเกิดประสิทธิผลสูงสุด

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการเพื่อศึกษาข้อมูลและข้อดีข้อเสียของการเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. (2558). การศึกษาข้อมูลข้อดีข้อเสียของการเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ. นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- ทบวงมหาวิทยาลัย. (2540). รายงานการประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: ทบวงมหาวิทยาลัย.
- ธีรศักดิ์ อุปไมยอริชัย. (2559). ปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อการดำเนินงานตามมาตรฐานสถาบันอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. วารสารศึกษาศาสตร์. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 8(3), 45-55.
- นงนุช อุณอนันต์. (2554). หลักการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พรสุลี อาชวอำรุง. (2543). แนวทางปฏิรูปโครงสร้างและการบริหารจัดการอุดมศึกษา : รูปแบบการจัดกลุ่มอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับศักยภาพปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. (2553). การบริการวิชาการแก่สังคมและหน่วยงานภายนอก. เรียกใช้เมื่อ 20 มีนาคม 2566 จาก <http://www.sut.ac.th/service.html>.
- วรรัตน์ เชี่ยวไพรี. (2553). ความรู้เกี่ยวกับการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- วันเพ็ญ พูลเกียรติรัตน์. (2544). ความคิดเห็นของผู้บริหารและผู้บริหารปฏิบัติงานต่อการบริหารรายได้จากการบริการวิชาการแก่สังคมของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ใน ดุษฎีบัณฑิต สาขาการอุดมศึกษา. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ.
- วิภาดา คุปตานนท์. (2551). เทคนิคการจัดการสมัยใหม่ (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต.
- สมคิด บางโม. (2565). องค์การและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: บริษัทวิทยพัฒน์ จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2553). คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ.2553. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.
- _____. (2561). แผนอุดมศึกษาระยะยาว 20 ปี พ.ศ. 2561 - 2580. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ. (2565). รายงานการศึกษา ระบบอุดมศึกษาไทย ในบริบทของประเทศพัฒนาแล้ว กรุงเทพมหานคร: พรินท์เอเบิล.
- สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา. (2559). รายงานผลการศึกษากำหนดมาตรฐานการศึกษาของชาติ. กรุงเทพมหานคร: 21 เซ็นจูรี จำกัด.
- Office for National Education Standards and Quality. (2007). Educational Quality Assurance Manual for Higher Education Institutions. Bangkok: Higher Education Institutions.